

VEEBIKURSUSE “RÄNDEKOOL” LUGEMISMATERJAL

MAAILMAKOOL.EE/RANDEKOOL

JAGATUD TEEKONNAD

1. MIS ON RÄNNE?

Mari-Liis Jakobson

Käesolevast peatükist saad teada, mis on ränne ja mobiilsus, kui palju on maailmas rändajaid ning kellele ja miks on need tänapäeva maailmas olulised.

Elame maailmas, mida iseloomustab üha sügavamalt üleilmastumine. Tehnoloogia ja haridus avardab meie maailma, võimaldab näha ja reisida kaugete vahemaade taha: elada maailmas, kus on imelihtne lugeda iga päev värskeid ameerika ajalehti, olla peaaegu reaajas kursis, kuidas läheb korea popstaaridel või heita pilk veebikaamera vahendusel Keenia rahvuspargis hommikul virguvatele jõehobudele. Veeta vaheaasta gümnaasiumi ja ülikooli vahel Austraalia farmis raha kogudes, Kagu-Aasias vabatahtlikuna või mööda maailma ringi reisisid on kõik realistlikud valikud. Maailm on ühtaegu aina aavam, ent samas ka nii lähedal, otsekui peo peal.

Mõistagi on üleilmastumisel ka vähem veetlev pale: globaalne majandusruum suurendab määramatust ja ebakindlust, sest investeeringud, tootmine või tarneahelad võivad mängleva kergusega ümber lülituda; globaalsed gigandid võtta leiva käest kohalikelt väikestelt tegijatelt, ja üha tugevamalt tuleb esile ka vastasseis üleilmastumisest võitjate ja kaotajate vahel. Nagu ikka, ei ole head ilma halvata.

Kes on rändajad ja kui palju neid on?

Üleilmastumisega kaasnevaid nähtusi on ka välisränne. Välisrändeks ehk rahvusvaheliseks migratsiooniks loetakse inimeste liikumist oma tavapärasest asukohariigist mõnda teise riiki, mille kodanikud nad ei ole. Selle hulka ei arvata lühiajalist reisimist, näiteks puhkuse- ja ärireise või sõpradel külas käimist. Ränne on midagi püsivamat. Rändestatistika kogumisel võetakse rändaja määratlemise aluseks sageli ka võõrsil viibimise aeg, mis on vähemalt aasta.

2020. aastal elas oma sünniriigist erinevas riigis üle [280 miljoni inimese](#). (Pidevalt uuenevaid andmeid saad vaadata näiteks Rahvusvahelise Rändeorganisatsiooni (IOM) rändestatistika portaalist <https://migrationdataportal.org>.) Umbes iga 30. inimene maailmas on rahvusvaheline rändaja. Kui võtta rändajaid eraldi riigina, jääks see oma rahvaarvult alla üksnes Hiinale (1,41 mld elanikku), Indiale (1,39 mld) ja USAle (329 mln). Sellest, kas niisugune rändemaht on pretsedenditu, tuleb juttu **2. peatükis "Rände ajalugu"**.

Inimesed rändavad väga erinevatel põhjustel. Rändepõhjustest lähtuvalt saame rännet jagada vabatahtlikuks ning sundrändeks. Vabatahtliku rände all mõistame igasugust rännet, mis on seotud inimeste valikutega: näiteks sooviga minna välismaale raha teenima või paremat elu otsima, asuda elama teises riigis elava pereliikme juurde, minna välismaale õppima mõnd põnevat eriala või lihtsalt maailma avastada. Ent paiguti on ränne tingitud sellest, et teised valikud ammenduvad. Näiteks kui inimene on poliitiliselt taga kiusatud või on olematusse kahanenud tema võimalused eluga kodupaigas pikemas perspektiivis toime tulla. Veel 2015. aastal hõlmasid sundrändajad [alla 10% kõigist rändajatest, kuid nende osakaal on kiirelt kasvamas](#). Laiemalt räägime rändepõhjustest **3. peatükis "Rändeprotsessid"**, sundrändest tuleb põhjalikumalt juttu **7. peatükis "Pagulased ja varjupaik"** ning **12. peatükis "Kliimäränne"**.

Rännata saab pikkade vahemaade taha või lähipiirkonnas. Valdav enamus (ca 70%) rändabki oma lähiregioonis: eurooplased Euroopas, aafrikased Aafrikas, aasialased Aasias. Valdavalt rännatakse madalama sissetulekuga riikidest pigem kõrgema sissetulekuga riikidesse. Statistiliselt tuleb väga harva ette seda, et maailma kõige vaesemate riikide kodanikud jõuavad kõige rikkamatesse riikidesse, kuid suundumine mõnevõrra paremal järjel olevatesse maadesse on tavapärane. Ent sugugi harv ei ole ka ränne ühest kõrgelt arenenud riigist teise. Paljudele meist, kõrgelt arenenud riikide kodanikele, on rändamine enesestmõistetav tegevus, näiteks Euroopa Liidu sees ei nõuta meilt piiril passigi. Samas paljude arenguriikide kodanikele on piirid märksa suletumad ning teise riiki jõudmine on tõeline eneseületuste jada.

Mõistagi ei pea tingimata rändama just välismaale. Rännatakse ühest riigi piirkonnast teise, maapiirkondadest suurlinnadesse, mõnikord ka vastupidi: seda nimetatakse siserändeks. Siseriigis rändajate hulk ületab rahvusvaheliste rändajate hulka mitu korda. Näiteks 2018. aastal oli maailmas teadaolevalt [763 miljonit inimest, kes elasid väljaspool oma sünnikohta](#).

Rändajatele lisanduvad veel lühiajalisemad liikujad – näiteks need, kes käivad lühemat aega hooajatoöl või pendeldavad töö või elustiiliga seoses eri riikide vahel. Nii on rände kõrval hakatud üha rohkem rääkima ka mobiilsusest ehk liikuvusest. Mobiilsete inimeste hulka võib lugeda nii üliõpilase, kes veedab semestri välisülikooli juures, kui ka ukrainlase, kes on käinud Eestis juba aastaid hooajati farmitööl, aga kelle kodu on endiselt Ukrainas. Omal moel mobiilne on ka heal järjel pensionär, kes veedab suved oma põhjamaa kodus, aga ilmade külmemaks ja niiskemaks kiskudes lendab oma teise koju Kanaaridel. Seda nähtust tuntakse ka päikesemigratsiooni ning elustiilirände nime all. Selle harrastajaid leiab loomulikult kõigist eärühmadest. Aga mobiilsed on ka paljud professionaalid, kelle töö sisu eeldab, et nad aeg-ajalt kuskil välismaal, mõne teise organisatsiooni juures käiks kogemusi vahetamas või uusi vaatenurki leidmas.

Miks on ränne oluline?

Ränne mõjutab oluliselt nii tänapäevaseid ühiskondi kui ka majandust. Rahvusvahelised rändajad toodavad [ligi kümnendiku kogu maailma majanduse kogutoodangust](#), keskmiselt kolm korda rohkem ühe inimese kohta kui paiksed. Niisiis on rahvusvaheline ränne tänapäeva maailmas äärmiselt suure mõjuga protsess. Rände majandusliku ja ühiskondliku mõju kohta vaata lähemalt **9. peatükki "Rände majanduslik mõju"**, **10. peatükki "Rände ühiskondlik mõju"** ja **11. peatükki "Lõimumine"**.

Ränne iseenesest ei ole kunagi hea ega halb. Selle mõju sõltub alati kontekstist. Ränne paistab meile väga erinevalt ka sõltuvalt sellest, kas vaatame seda väljaränderiigi või sisseränderiigi vaatepunktist või võtame hoopis rändaja enda perspektiivi. Inimese jaoks on ränne tavaliselt elumuutev sündmus, kogemuste jada, mis mõjutab nii tema eluviisi, identiteeti kui ka inimsuhteid.

Sihtriigi vaates ei ole sisseränne ehk immigratsioon mitte ühe inimese lugu, vaid sageli märksa anonüümsem protsess: see tähendab tavaliselt rahvastiku mitmekesistumist, aga ka uusi töökäsi ja tarbijaid. Ja seejuures valitsevad sisserändajate suhtes sageli ka üsna vastandlikud meeleolud. Lähteriigile on ränne ühtaegu oma inimese kaotus, räägitakse ka ajude äravoolust. Elanikkond kahaneb rände tulemusel ligi veerandis maailma riikidest. Ka Eestis on käibele läinud demograafilise vetsupoti metafoor: kui osa lahkub, väheneb ka teiste motivatsioon kohapeale jääda, sest turg kuivab kokku. Ja rahvastiku taastootmine kidub, sest sageli rändavad just pere loomise eas inimesed.

Õnneks on Eestil võrreldes paljude teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega ikkagi üsna hästi läinud, aga sellest juba hiljem.

Muidugi on ka riike, mis hingavad kergendatult, kui osa kodanikke lahkub: see võimaldab paigale jäävale ja ikka sageli kasvavale rahvastikule suuremad võimalused tööturul ning vähendab riigi sotsiaalkoormust. Pealegi õnnestub tänapäeval hoida oma väliskogukondadega kontakti ka pika vahe-maa tagant ning sageli panustavad väljarändajad nii oma lähteühiskonda kui ka selle majandusse suurel määral. Kui veel mõni aastakümne tagasi tähendas ränne sageli ühesuunalist liikumist, siis tänapäeval on enamik rändajaid hargmaised: nad loovad endale ehk küll uue elu sihtriigis ja jäävadki sinna alaliselt elama, kuid hoiavad alal ka suhteid ja sidemeid lähteriigis. Põhjalikumalt on lähteriikide perspektiivi avatud ka **8. peatükis "Väljaränne ja väliskogukonnad"**.

Niisiis on ränne midagi sellist, millega seonduvad erinevad huvid. Ränne on väga oluline majanduslikus vaates, sest rändavad inimesed on ka rändav tööjõud ja tarbijaskond. Ränne on väga oluline ka ühiskondlikus ja kultuurilises vaates, sest see tähendab kokkupuudet endast erinevaga, mille toime võib olla nii rikastav kui ka konflikte tekitav. Ent paiguti võib ränne olla ka välispoliitika teenistuses, aidates edendada riikidevahelisi suhteid, või olla hoopis jõupositsiooni kehtestamise vahend. Mitmed kõrgelt arenenud riigid kasutavad viisapoliitikat piitsa või präänikuna, et motiveerida koostööle autoritaarseid režiime: austage inimõigusi, vastasel korral kaob eliidi õigus sihtriiki reisida. Ent on ka riike, mis on kasutanud oma strateegilist positsiooni ebaseadusliku rände transiitriigina selleks, et oma tingimusi teistele peale suruda: tehke meiega see relvatehing või muidu lähavad põgenikelaevad siit sadamast uuesti tee. Niisiis pole ka ime, et riikidel on üha suurem soov rännet ja ka lõimumist kuidagi reguleerida. Sellest, kuidas riigid rännet reguleerivad, saad täpsemalt aimu **4. peatükist "Rändepoliitika"**, **5. peatükist "Ebaseaduslik ränne"** ning **6. peatükist "Kuidas Eesti rännet reguleerib?"**.

Muidugi on ka ränne teema, mis kütab kirgi. See ei ole midagi sellist, mille peale valdav osa inimesi iga päev mõtleks, kuid ränne on hästi politiseeritav teema. Ja kui neid kirgi kütma hakata, tekib ka oht polariseeruda, kus inimesed jagunevad kahte lehte: osade meelest on ränne midagi suurepärast, vähemalt sama paljude meelest aga eksistentsiaalne oht. Mina võrdleks rännet klaasiga, mis on osalt veega täidetud. On täiesti loomulik, et osa inimesi arvab, et klaas on poolenisti vett täis, ja teine osa, et klaas on pooltühi. Ja on ka ühiskondi, kus klaas ongi pigem täis või pigem tühi. Aga kindlasti ei maksa uskuda neid, kes räägivad veeklaasist kui suurest veeuputusest, ega neidki, kes väidavad, et mingit klaasi polegi olemas. Täpsemalt saad teada rändeteemalistest ühiskondlikest debattidest **13. peatükis "Ränne ja avalik arvamus"**.

Käesoleva sarja eesmärk pole tingimata muuta kellegi töökspidamisi rände kohta, küll aga pakkuda argumentibaasi, mille pinnalt on võimalik oma seisukohti põhjendada. Loodetavasti läheb pilt üht-aegu nii keerukamaks kui ka selgemaks.

Aruteluküsimusi

- Enne kui oled süvenenud järgmistesse peatükkidesse, pane endale kirja, milliseid muudatusi ränne sinu hinnangul endaga kaasa toob. Kuidas mõjutab see rändaja elu, kuidas sihtriiki, kuidas lähteriiki? Loe need vastused pärast järgmiste peatükkide läbimist uuesti üle ja täienda.
- Mis vahe on rändel ja mobiilsusel? Too näiteid rändaja ja mobiilse inimese kohta.

Lisalugemist

ÜRO Rahvusvahelise Rändeorganisatsiooni koduleht. Siit leiad infot nii värskema rändestatistika kohta, aruandeid rahvusvaheliste rändesuundumuste kohta kui ka eri riikide sisse- ja väljarändeprofiile. www.iom.int, vt ka migrationdataportal.org ja <https://worldmigrationreport.iom.int/>

UNDESA koduleht. ÜRO majandus- ja sotsiaalkomitee tegeleb muu hulgas ka rände valdkonna seirega ning avaldab perioodilisi aruandeid. Vt nt <https://www.un.org/en/desa/international-migration-2020-highlights>

Statistikaameti koduleht. Paljude teiste teemade hulgas seirab Statistikaamet ka Eesti sise- ja välisrännet. Rahvastiku valdkonna alt leiad teavet nii Eesti rahvastiku koosseisu kui ka rändesaldo kohta. Vt nt [Ränne | Statistikaamet](#)

KÜSK Kodanikuühiskonna
Sihtkapital

EESTI
ARENGUKOOSTÖÖ

KULTUURIMINISTEERIUM

Rändeteemalised tekstid on välja töötatud projekti "Jagatud teekonnad" raames mida kaasrahastavad Euroopa Komisjon, Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Eesti Kultuuriministeerium ja Eesti Välisministeerium arengu- ja humanitaarabi vahenditest.